

ORTADOĞU'DA İNSAN HAKLARI*

*Michelle BUBIS***

*(Çev.) Dr. Didem ÖZALPAT****

Öncelikle, beni bu Konferansa konuşmacı olarak davet ettiğiniz ve güzel kampüsünüzde ağırladığınız için teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Adım Michelle Bubis ve burada İsrail'den B'tselem adlı insan hakları kuruluşu adına bulunmaktayım. İşgal edilmiş Filistin topraklarında İsrail tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri üzerinde çalışan bir araştırma ve bilgi merkeziyiz. Kuruluşun adı, "insanlar Tanrı'nın suretinde yaratılmışlardır." diyen Kitabı Mukaddes'in Yaradılış hikâyesinden alınmıştır. B'tselem İbranice'de "suretinde" ("in the image of") anlamına gelmektedir ve bu kelime genel olarak insan onuru ve eşitliği anlamında kullanılmaktadır.

Size yaptığımız işi bir parça anlatacağım ve daha sonra işgal edilmiş topraklardaki mevcut ana insan hakları meselesi olarak gördüğümüz konunun genel hatlarını sunacağım. İsrail devleti içindeki insan hakları meseleleri hakkında konuşmayacağımı önemle vurgulamak isterim. Çünkü bu bizim uzmanlık alanımız değil.

B'Tselem, Birinci İntifada sebebiyle İşgal topraklarındaki insan hakları ihlallerindeki belirgin artış hakkında İsrail halkı daha fazla bilgiye sahip olsaydı, bir halk protestosu olacağına inanan bir grup İsraili tarafından tam

* "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 60. Yılında İnsan Hakları: Hepimiz İçin Onur ve Adalet" adlı kitapta yayınlanan makale, Michelle Bubis'in 05.09.2011 tarihli izni ile Türkçe'ye çevrilmiştir.

** Editör, B'Tselem. B'Tselem, işgal edilmiş topraklardaki insan hakları ihlalleri üzerinde çalışan İsrail bazlı araştırma merkezidir. (www.btselem.org)

*** Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi

yirmi yıl önce kuruldu. Bugün hâlâ çalışmamızın kaynağı olan seçilen metodoloji, toplanmış verileri analiz etmek ve yıl içerisinde çeşitli araştırma raporları yayınlamak için Batı Şeria'da ve Gazze Şeridi'nde yaşayan Filistinlilerden sürekli olarak tanık ifadeleri toplamaktı. Bugüne dek yüzün üzerinde rapor yayınladık. Şu anda İsrail'de ve belki de dünyada bu konu üzerinde en geniş ve güvenilir veri tabanına sahibiz.

Ne yazık ki, sadece bilgiyi yaymanın yeterli olmadığı sonucuna vardık. 2000 yılında patlak veren İkinci İntifada, şiddetin yükselmesini ve Filistinlilerin haklarının ihlalindeki artışı beraberinde getirdi. Filistinlilerin hakları için çalışan İsrail bazlı bir kuruluş olarak yegâne görevimizi hatırlayıp, çalışmamıza lobicilik boyutunu da ekledik ve şu anda siyasetçilerle lobi de yapıyoruz, medya kampanyaları da yürütüyoruz. İsrail'in politikasını bu yolla etkilemek amacıyla Washington'da yeni bir ofis açtık.

Ayrıca iki yıl önce çok heyecan verici bir video projesine başladık. Özellikle askerlerle veya yerleşimcilerle önemli anlaşmazlıkların olduğu bölgelerde yaşayan Filistinli ailelere, kuşatma altındaki günlük yaşamlarını belgeleyebilsinler diye şu ana kadar yüzden fazla video kamera dağıttık. Proje umduğumuzdan daha başarılı sonuçlar getiriyor: Mahkemeler için önemli delil sağlıyor, bildiğimiz günlük ihlallerin şimdiye kadar görülmemiş görüntülerini halka gösteriyor. İsrail'deki hakim olan söylemde kişisel seslerini farklı bir şekilde ifade etmek için nadiren şans elden eden insanlar üzerinde giderek daha güçlendirici bir etkiye sahip olduğunu da gördük. Neticede elde ettiğimiz bilginin çeşitliliği son derece güvenilir olarak adediliyor ve bunların doğruluğuna tüm dünyada hükümetler, akademisyenler ve gazeteciler tarafından güvenilmektedir.

Bu münasebetle, şimdi size olayların gerçekleştiği yerdeki gerçek durumdan biraz bahsetmek istiyorum. Nereden başlayacağımı bilmek zor. Bir askeri kuşatma durumunda birçok düzeyde çok fazla insan hakları ihlalleri gerçekleşmektedir. Tüm yasadışı yerleşim girişimi gibi sistemli politikalara ve su kaynaklarındaki ağır ayrımcılığa bakabilirsiniz veya canlı kalkanların kullanımı veya silahsız sivillerin öldürülmesi gibi bireysel ihlalleri tartışabilirsiniz. Öncelikle Batı Şeria'daki, ama aynı zamanda Gazze Şeridi'ndeki dolaşım üzerindeki sınırlamayı ele almaya karar verdim. Çünkü dolaşım diğer birçok hakkın uygulanması için temel şart ve çünkü son yıllarda bu bölgedeki her yerleşik kişinin günlük hayatını etkilemeye başladı.

Üstelik, bu özel mesele çalışmamız için en önemli zorluklardan birini göstermektedir.

Filistinlilerin temel haklarının korunmasının lehinde konuşma çabaları, hem İsrail içinde hem de uluslararası alanda birçok inkâr duvarıyla karşı karşıya kalmaktadır. En zor dinamiklerden biri de, güvenliğin insan hakları ve uluslararası insan hakları hukukunu ihlal eden çok çeşitli politikalar için kesin gerekçe olarak kullanılmasıdır. Bu politikaların sorgulanmasına yönelik her girişim, korku ve kızgınlıkla karışık bir tepkiyle karşılaşmaktadır.

Bu sorun, kuşkusuz 11 Eylül'den sonra insan hakları topluluğu için uluslararası bir problem haline gelen bir şey. İsrail'de kişisel güvenlik duygusu, özellikle İkinci İntifada'dan beri çok hassas bir konu oldu. Ben de dâhil olmak üzere birçok İsraili'nin, Filistinlilerce gerçekleştirilen bir saldırıda yaralanan en az bir tanıdığı vardır. Bunun kamusal söyleme ve liberal değerlere inanca yansması kuşkusuz çok ciddidir. B'Tselem, Filistinlilerce gerçekleştirilen ve açıkça savaş suçlarını oluşturan saldırılara karşı düşüncelerini güçlü bir biçimde dile getirirken, aynı zamanda her şeyin terörizme karşı savaş içinde meşrulaştırılmayacağını da savunmaktadır.

Bu nedenle, başlıca amacımız öncelikle İsrail halkı arasında insan hakları ve güvenliğin sıfır toplamı bir oyun olmadığı fikrini yaymaktır. Batı Şeria'daki tüm halkın haklarını çok sert bir biçimde ihlal etmeksizin, yerleşimlerde yasadışı yaşayanlar da dâhil olmak üzere İsraili sivilleri korumanın birçok yolu var. Bu meselelere ilişkin araştırma yaptığımız ve rapor hazırladığımız zaman, İsrail hükümetinin bunları güvenlik kisvesi altında sunarken bu eylemleri icra etmeye yönelik sahip olabileceği diğer nedenleri özellikle aydınlatmaya çabalyoruz.

Bunun açık bir örneği ve son yıllardaki işgal altındaki topraklardaki başlıca problem, İsrail'in egemen olduğu alan ve Batı Şeria arasındaki İsrail'in Güvenlik Çiti ve diğerlerinin Ayrılık Duvarı dediği yapıyı inşa etmeye yönelik İsrail'in seçimidir. Resmi yetkililer, bu duvarın İsrail içinde yaşayan sivilleri korumaya yönelik bir güvenlik önlemi olarak meşrulaştırıldığını iddia etmektedirler. İsrail'in Yeşil Hat olarak bilinen Batı Şeria'yla yasal sınırı boyunca koruyucu bir duvar inşa etmesinin hakkı olduğunu savunacak konumda değiliz. Savunduğumuz ve çok gayretli bir şekilde yaptığımız şey, meşru güvenlik iddiasının diğer amaçlara bütünüyle hizmet etmesi için bariz bir yönlendirme olduğudur.

Duvarın planlanan uzunluğu yedi yüz kilometrenin üzerinde olup, Yeşil Hat'ın uzunluğunun iki katı kadardır. Bunun nedeni, yasa dışı altmış İsrail yerleşiminin etrafını çevirmek için hattın birçok noktada oldukça derin bir biçimde Batı Şeria'nın içine doğru kıvrılmasıdır. Mayıs 2008 itibariyle, duvarın yarısı inşa edildi bile. Duvarın inşası biterse ve bittiğinde, sonuç İsrail'in Batı Şeria'nın yaklaşık olarak yüzde dokuzunu fiilen ilhak etmesi olacaktır.

İsrail içinde yasal olarak yaşayan sivillerin güvenliği buradaki yegâne neden olsaydı, duvar şüphesiz Yeşil Hattın çok daha kısa güzergâhı boyunca geçerdi. Böylece giderden ve zamandan tasarruf edilebilirdi. Bu bedeli ödeme kararı, resmi yetkililerin proje başladığından beri kullandıkları acil güvenlik iddiasına elbette aykırı düşmektedir.

Şüphesiz, yeşil Hattan yasadışı sapsmanın gerçek bedelini özellikle Duvarın güzergâhının yakınında yaşayan Filistinliler ödemektedir. On binlerce aile bundan etkilendi. Bu toprak gaspının, gelecekte bir Filistin Devleti'nin kurulabilmesi üzerindeki genel sonuçları da cabası.

Kudüs bölgesindeki yapı, sekiz metre yüksekliğinde beton bir duvardan oluşmaktadır ve birçok yerde doğrudan mahallelerden ve köylerden geçmektedir. Doğu Kudüs eskiden Batı Şeria'daki ekonomik ve kültürel yaşamın başlıca merkezlerinden biriydi. Bu ani ayrılık, her iki taraftaki birçok kişinin hayatını altüst etti. Eskiden Kudüs içindeki işyerlerine, okullara ve hastanelere bağımlı olan Filistinlilerin şu anda Batı Şeria'nın diğer bölgelerine gitmek için kilometrelerce yol katetmeleri gerekmektedir ve yaşamlarının temeli tamamen altüst oldu. Diğer taraftan, Kudüs'ün içinde yaşayan Filistinlilerin arkadaşlarıyla, yakınlarıyla ve Filistin halkının geri kalanıyla bağları kesildi.

Duvar, daha kuzeyde çıplak göze daha az belirgin olmakla beraber, insanların yaşamlarında yol açtığı ani bölünmede son derece aşikâr. Buradaki başlıca problem, İsrail'e fiilen ilhak edilen; fakat hâlâ Yeşil Hattın ötesinde uzanan ve bu nedenle askeri kontrol altında tutulan toprağın tümüdür. Sonuç, kuşatılmış yerleşim bölgelerinde yaşayan binlerce ailenin bir yanda Batı Şeria'dan ve diğer taraftan İsrail'den ayrıldığı için izole edilmiş olması ve gün içinde sadece birkaç saat açık olan sınır içinde inşa edilmiş birkaç giriş kapısından geçmeye tamamiyle bağımlı olmalarıdır. Bir olay, araba kazasında yaralanan genç bir adamın ölümüyle sonuçlandı. Arkadaşları yaralı adamı giriş kapısından geçiremediler ve hastaneye zama-

nında yetiştiremediler. Diğer taraftan, bu bölgenin dışında yaşayan birçok aile var; fakat tarım arazileri bu yerleşim bölgelerinden birine sıkışıp kalmaktadır. Aileler, yeterli sayıda aile üyesinin bu araziye girmesi ve düzenli olarak çalışması için izin almakta büyük güçlükler yaşıyorlar. Sonuç, Filistin ekonomisinin ana dallarından biri olan tarım sektörüne verilen ciddi zarardır. Ayrıca İsrail tarafından birçok arazinin gasp edilmiş olması, gelecekte bir Filistin Devleti'nin kurulabilmesini ciddi olarak tehlikeye atmaktadır.

B'Tselem'in bu belirli güzergâhın güvenlik sebebiyle belirlenmediğini gösteren kapsamlı bir araştırma yapmasına ve Duvarı haritalamasına rağmen, bu raporu İsrail halkına sunmak büyük bir sorun. İsraililerin çok büyük bir bölümü güzergâhın belirli detaylarından ve bunun Filistinliler üzerindeki etkilerinden haberdar olmamalarına rağmen, bu Duvarı kendilerini güvenli konumda tutan bir tedbir olarak desteklemektedirler. Ancak, bu projenin "Güvenlik Çiti" olarak adlandırılması İsrail'deki eleştirel tartışmayı engellemektedir.

İsrail, 2000 yılında başlayan ikinci İntifada süresince İsraililerin yaşamlarını korumak için gerekli olduklarını ileri sürerek, tüm Batı Şeria boyunca geniş yeni dolaşım sınırlamaları da getirdi.

Oysa burada da güvenlik, resmin sadece bir parçasını açıklayabilir. Şu anda şehirler ve köyler arasında Filistinlilerin dolaşımını kontrol eden tüm Batı Şeria'ya yerleştirilmiş yüz iki kontrol noktası bulunmaktadır. Ancak bu kontrol noktalarından sadece kırkında gerçekte İsrail'e giriş önlenemez. Diğer altmış kontrol noktası sadece, kuzeyden güneye seyahat etmek veya Nablus ve Cenin gibi belirli şehirlere girmek isteyen Filistinlileri izleme işini görmektedir. Yahudiler için kutsal bir şehir olan El Halil şehrinin içinde on altı kontrol noktası ve özellikle fanatik yerleşimcilerden oluşan küçük bir grup vardır. Kendi şehirleri içinde bir sokaktan diğerine gitmek isterken kontrol noktalarıyla karşılaşan insanlar için yaşamın şüphesiz ne denli çekilmez olduğunu tasavvur edebilirsiniz.

Sayılar yeterli kanıttır. B'Tselem, ülkeye girişi kontrol etmek için sınırına kontrol noktaları yerleştiren İsrail'e yasal olarak itiraz edemeyebilir. Ancak, bu kontrol noktalarının birçoğunun gerçekte Yeşil Hattın olması, burada diğer çıkarların söz konusu olduğu kesin sonucuna götürüyor.

İsrail tüm Batı Şeria'da dolaşım için stratejik bir engeller ağı ve son derece seçici olan bir özel izin rejimi kurarak, tüm bu bölgeyi altı farklı alana ayırmada etkin bir şekilde başarılı oldu. Sonuç, tüm Batı Şeria'da görülebilir: Her düzeyde bir parçalanma. Topraklarına gitmek için çabalarlarken âdeta inanılmayacak derecede güçlüklerle karşılaşan çiftçiler de dâhil olmak üzere birçok kişi ulaşılması çok zor olan işyerlerini elden çıkardılar. Okul ve Üniversite öğrencileri, evlerine çok yakın olmayan eğitim kurumlarına giderken büyük zorlukla karşılaşıyorlar ve birçoğu öğrenimlerini bırakıyor veya sadece evlerine çok yakın bulunan uygun bölümleri seçiyor. Şüphesiz ticaret bu şartlar altında ciddi bir biçimde azalmıştır. Sonuç, her bir bölgenin kendisini güçlkle ayakta tutacak kapalı bir yerel pazar haline dönüşmesidir. Ve bu politikanın özellikle acı tarafı, tedavi olmak için yollarının üzerindeki kontrol noktalarında çoğu kez saatlerce beklemek zorunda olan hastalar ve yaşlılarca ödenen ve kimi zaman ölümlerle sonuçlanan bedeldir.

Gazze Şeridi'ndeki durum çok farklı; fakat temelde benzer bir dinamik aynı anda cereyan ettiği için buna kısaca değineceğim. İsrail kamuoyundaki ortak görüş, İsrail'in Gazze'den askeri varlığını çektiği ve oradaki tüm yerleşim yerlerini tasfiye ettiği 2005 yılındaki geri çekilme planından bu yana, Gazze Şeridi'nin artık işgal edilmiş bölge olmadığıdır. Bu iddiayı destekleyen veya çürüten birçok yasal argüman var; fakat İsrail'in Gazze'deki yaşamın birçok yönü üzerinde geniş kontrolü sürdürdüğü ve bu nedenle, orada yaşayan Filistinlilere karşı sorumluluk taşıdığı sarıh gerçeği değişmeden kalmaktadır. İsrail, nüfus kayıtlarının ve belki de her şeyden önemlisi Gazze'ye tüm girişlerin ve Gazze'den tüm çıkışların yanı sıra Gazze'nin hava ve deniz sahasını hâlâ kontrol etmektedir. İsrail, Gazze ve Mısır arasındaki geçiş noktası olan Refah şehrinde bile geçit açmak veya kapatmak üzerindeki dolaylı ve daha da etkili kontrolünü sürdürdü.

Filistinliler için Gazze'deki yaşam, bu sıkıştırmanın sonucunda korkunç bir boyuta ulaştı.

Burada, İsrail halkına bu politika için sunulan gerekçe siyasideir; fakat özünde Batı Şeria'daki dinamikten farklı değildir: İsraililer, Gazze üzerinden kuşatmanın kaldırılmasının Hamas'ı güçlendirerek doğrudan doğruya kişisel güvenliklerine zarar vereceğine ve orada yaşayan Filistinlilerce ödenen korkutucu bedelin denklemin kaçınılmaz bir parçası olduğuna inandırılmışlardır.

Bu tebliğ sadece, İsrail'in işgal altındaki topraklar üzerindeki kontrolünün özellikle bazı sert yönlerine genel bir bakıştır. Her uzun dönemli işgalin, insan hakları ihlallerine yol açtığı açıktır. Ancak Uluslararası İnsancıl Hukuk, bu gibi durumlarda işgal edenin eylemlerini düzenlemek için özellikle oluşturuldu. Uluslararası İnsancıl Hukukunun neyin yapılabileceği ve neyin yapılamayacağı hakkında çok belirli kuralları vardır ve Uluslararası İnsan Hakları Hukuku şüphesiz her zaman geçerlidir. Amacımız, İsrail'in istisnai durumlar için oluşturulmuş mevzuattaki boşlukları kurumsallaşmış politikalara dönüştürmekte sistematik olarak kullandığı yöntemleri İsrail halkı ve de uluslararası toplum önünde ortaya çıkarmaktır. Diğer kuruluşlarca gerçekleştirilen yasal çalışma ve politik eylemcilik ile birlikte dokümantasyon ve lobi faaliyetlerimiz bir gün arzu ettiğimiz değişimi beraberinde getirebilir. Hepinizi bu çabada ortaklarımız olmaya davet ediyorum.